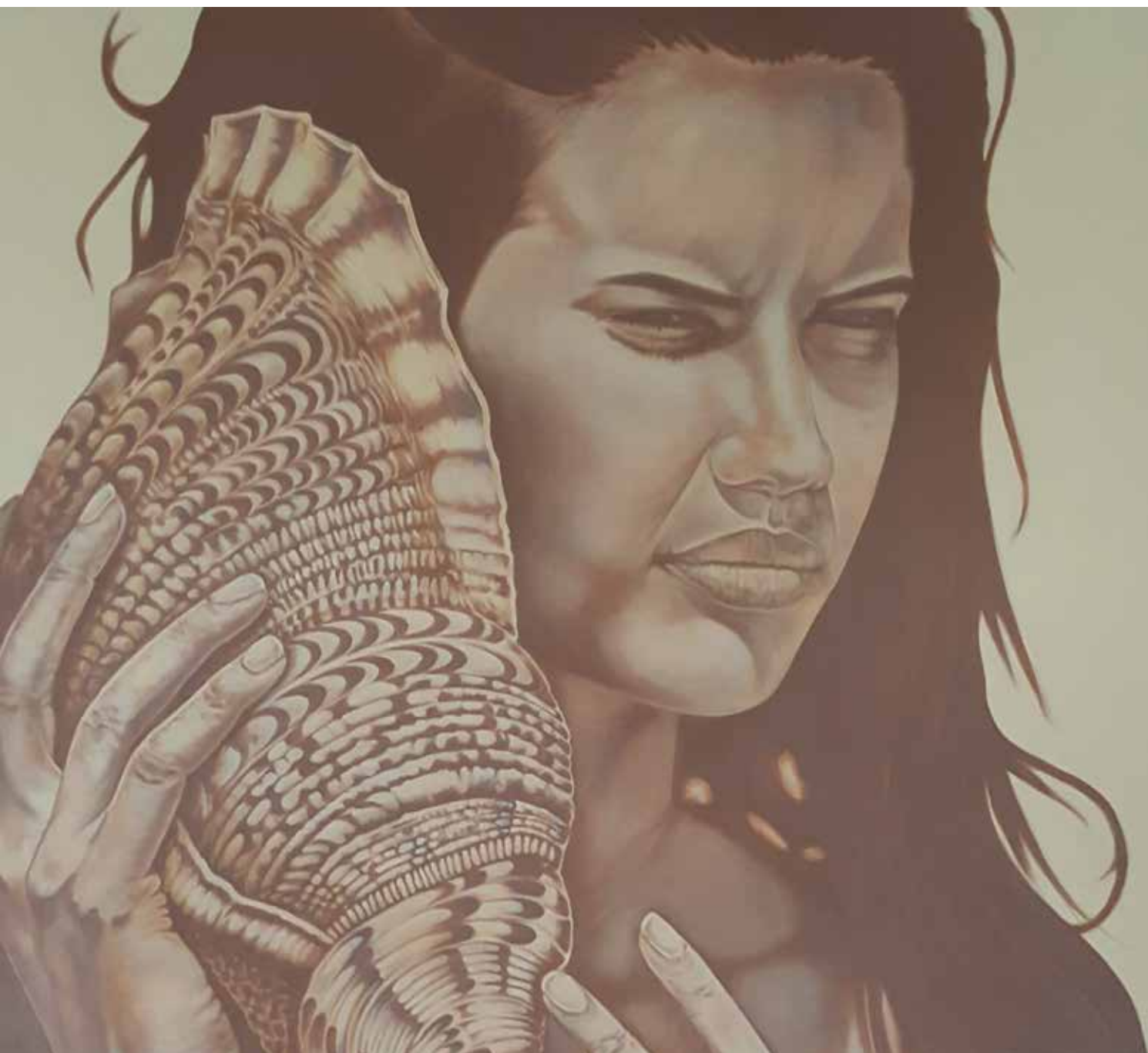

PELITANIEUWS

jaargang 25 nr. 5 april 2019 abonnement € 17,50 per jaar / losse nummers € 3,50

UITGAVE

Stichting Pelita®
Nienoord 13
1112 XE Diemen
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

OPLAGE

4500

Pelita Nieuws verschijnt 6 x per jaar.
Abonnement € 17,50 per jaar;
opzegtermijn één maand voor begin
nieuwe jaargang, uiterlijk 1 juli
Losse nummers € 3,50
IBAN NL05INGB0000515000

REDACTIE

Anita Bontekoe
Letty Bonfrère Breuring

EINDREDACTIE

Hans van der Hoeven

ONTWERP/OPMAAK

argante argante, arnhem

ADVERTENTIE VERKOOP

Stichting Pelita
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

DRUK

Drukkerij Damen, Werkendam

ISSN

1835-7835

© copyright

Stichting Pelita®, Diemen

04 / MET IMMERZEEL
OP ONDERZOEK

05 / NAESSENS
DE PIANOMAN (1)

**06 / INTERNERING IN
EN EVACUATIE UIT DE
REPUBLICKEINSE KAMPEN (7)**

07 / WIETEKE'S WERELD

08 / BOEKENHOEK

09 / OOST & WEST (12)

**10 / TAMAN INDONESIA:
PARK, PASSIE, PELAN-PELAN (1)**

11 / GOUDEN KOPPELS

**12 / INDISCHE BUURTEN
IN NEDERLAND (25)**

14 / BEKEKEN DOOR HABIB

15 / INDIË IN NEDERLAND (7)

**16 / HALIN-VEILING
VOOR HET GOEDE DOEL (43)**

16 / BRONBEEK IN BEELD

17 / UIT HET OOG

17 / INDISCHE EETTAFELS

**18 / SELAMAT DATANG
PELITA MASOEK SADJA®S**

**19 / PELITANIEUWS
ZWEEDSE PRIJSPUZZEL (01)**

Overname van artikelen slechts
met toestemming van de redactie
en bronvermelding.

ILLUSTRATIE OMSLAG:
Mahina (Tahari girl)
Artist Wim Visser
Acrylic on canvas, 80 x 100 cm

REDACTIONEEL

BELANGRIJK!
UW ABONNEMENT
GAAT STRAKS
VERANDEREN

We hebben in deze aflevering om te beginnen een voor u belangrijke 'huishoudelijke' mededeling te doen. Het blad Pelita Nieuws viert inmiddels, dankzij u, zijn vijftienvijftigjarig bestaan en dat is natuurlijk een mooie mijlpaal. In augustus 1994, de herdenkingsmaand, zag de eerste aflevering, na een proefexemplaar, het levenslicht. Sindsdien loopt de jaargang van juli tot en met augustus, hetgeen niet altijd voor iedereen even duidelijk is. Daarbij kreeg Pelita Nieuws in de loop der jaren ook verspreiding onder andere groepen donateurs die aan Pelita verbonden zijn. Hun financiële bijdrage betreft een kalenderjaar. Deze factoren zijn voor ons aanleiding om, na 25 jaar, over te gaan tot een vereenvoudiging. Zo willen wij de jaargang met ingang van 2020 gelijk laten lopen met het kalenderjaar en ook de banden met u, onze donateurs, wat aanpassen. We hopen dat u ons dat niet euvel duidt, want het werk van Pelita hangt natuurlijk voor een deel van uw bijdrage af en daar zijn en blijven wij u zeer erkentelijk voor. Hoe de nieuwe vorm er precies uitgaat zien, moet nog verder worden uitgewerkt. Wij zullen u er in de komende afleveringen van Pelita Nieuws over blijven informeren. De volgende jaargang gaat met andere woorden in vanaf 1 januari 2020. Dat betekent, dat uw abonnement voor de tweede helft van dit jaar gratis is en dat is natuurlijk een voordeel voor u. Vanaf volgend jaar zal er wel sprake zijn van een verhoging van uw bijdrage voor het blad, maar wij zullen die verhoging zo beperkt mogelijk houden. Voor vrienden en ex KJBB-leden voorzien wij geen wijzigingen. Tegelijkertijd zijn we natuurlijk heel blij met nieuwe leden. Daarom grijpen wij de gelegenheid aan om u erop te wijzen, dat wanneer u mensen voor ons blad weet te interesseren, ook zij het blad tot 1 januari gratis ontvangen. Als u hen aanmeldt, bieden wij u een Pelita-lampje als blijk van waardering aan.

Dan hebben nu we nog maar beperkt ruimte om u nog wat andere mededelingen te doen. Net als in voorgaande jaren organiseert Nusantara Productions ook dit jaar, alweer voor de zevende keer, is samenwerking met ons een herinneringsreis naar Indonesië. Antonio Meijer staat als in voorgaande jaren garant voor het aantrekkelijke programma. Het goede nieuws is: u kunt nog mee! De reis vindt

plaats van 3 tot 30 september en gaat van Jakarta naar Bogor, Puncak en Bandung. Vervolgens loopt de route via Banyuwangi naar Surabaya, Wieteké's geboorteplaats. De afstanden worden in een rustig tempo overbrugd. De reis gaat langs diverse interessante plaatsen waarbij men kan genieten van natuur, cultuur, eten en bezienswaardigheden. De prijs bedraagt € 3340,- per persoon op basis van een tweepersoonskamer met logies en ontbijt in 3-4 sterrenhotels. We vliegen met de KLM, en we hebben een eigen bus met airconditioning tot onze beschikking voor alle transporten. Als u belangstelling heeft, kunt u bellen met Nusantara Productions 013-4635214, 06 24236962 of 06 10294053. Een email sturen naar info@nusantaraproductions.com of javareis2019@gmail.com kan ook. En komt u er niet uit, bel ons op 088-3305111 of stuur een email naar ino@pelita.nl dan helpen wij u verder.

Afsluitend maken we hier nog melding van de heel succesvolle 'Djalan Pienter' inspiratiedag die Pelita samen met woonzorgcentrum Raffy en de Landelijke Stichting Molukse Ouderen (LSMO) op 2 april in het Migratiemuseum in Den Haag organiseerde. Djalan Pienter is ons scholingsprogramma voor professionals en vrijwilligers in de zorg die in hun werk contact hebben met Indische en Molukse ouderen. Dit opleidingsprogramma beoogt hen vertrouwd te maken met de cultuurspecifieke zorg voor deze ouderen. De opzet is de zorgverlening te verbeteren. Meer informatie kunt u vinden op www.djalanpienter.nl

Delta Dua in topvorm op Djalan Pienterdag.

Comité van aanbeveling:

Marion Bloem
Adriaan van Dis
Wieteké van Dort
Boudewijn de Groot
Ernst Jansz
Yvonne Keuls
Frans Leidelmeijer
Liesbeth List
Willem Nijholt
Winnie Sorgdrager
Rocky Tuhuteru
Hans Wijers

MET IMMERZEEL OP ONDERZOEK

Bert Immerzeel was sinds jaar en dag verbonden aan zowel de Pensioen- en Uitkeringsraad als Stichting Pelita. Hij heeft zich in zijn werk over een lange periode intensief gericht op de verificatie van gebeurtenissen tijdens WO II in Nederlands-Indië en aansluitend de Bersiapperiode. Het leverde indrukwekkende historische verslagen op. Een aantal van zijn vaststellingen willen wij u niet onthouden.

VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

Nederlanders, zo stelt het Sociaal Cultureel Planbureau, hebben het gevoel dat de polarisatie toeneemt. Volgens velen staan bevolkingsgroepen steeds sterker tegenover elkaar. De nuance gaat verloren, ofwel we roepen maar wat zonder na te denken.

Voor de nieuwe media krijgen de schuld. Terwijl vroeger alleen werd nagedacht door politici en dominees, wordt tegenwoordig aan iedereen overal een mening over gevraagd. En vinden we dus van alles van alles, ook al hebben we er niet over nagedacht. En noemen we het indelen van de wereld in *likes* en *dislikes* een nieuwe vorm van democratie.

Dislikes

Dit proces treft ook onze geschiedenis en dus ook de geschiedenis van 'ons Indië'. Zo hebben we de afgelopen jaren al heel wat publieke discussies voorbij zien komen. Eerst was er de kwestie van het Van Heutszmonument, daarna die van het Coenmonument en de -tunnel. Vervolgens de Zwarte Piet-affaire, ergernis over de gouden koets, de koloniale omschrijvingen en mogelijke teruggave van kunstwerken door nationale musea. De laatste maanden kwam hier ook nog bij – overgewaaid uit de VS – het protest tegen het gebruik van de *blackface* in de kunst. Dit allemaal nog los van de discussies rond het onderzoek van NIOD, KITLV en NIMH naar de periode 1945-1950. Het debat werd vooral bepaald door heel veel *dislikes*: actievoerders haalden veelvuldig de media en bepaalden het debat.

Een leugentje om bestwil?

Van kritiek was ook sprake tijdens een discussie eind januari in het gebouw van het NIOD, waarbij aanwezig vertegenwoordigers van de actiegroepen De Grauwe Eeuw, Histori Bersama en de KUKB van Jeffry Pondaag. Na veel mailwisselingen werden deze groepen

eindelijk uitgenodigd om een keer hun ideeën over het nationale onderzoek te uiten. De wat ongemakkelijke discussie leidde niet tot een betere verstandhouding. Op enig moment vroeg één van de deelnemers aan de voorzitter en directeur van het NIOD, Frank van Vree, waarom Pondaag niet was uitgenodigd bij de eerste onderzoeksbijeenkomsten. Even viel een stilte, omdat iedereen het antwoord wel wist. Net zoals iedereen dondersgoed weet waarom Ome Henk of tante Jannie bij sommige familiefeestjes niet worden uitgenodigd. Gewoon omdat ze altijd alle aandacht naar zich toetrekken, dronken worden of erger. Maar niemand ze het recht in het gezicht durft te zeggen. Van Vree liet de gelegenheid voorbijgaan: "Omdat alleen vertegenwoordigende mantelorganisaties werden uitgenodigd." Hij had eerlijker kunnen zijn, en – ook gemompeld door een andere aanwezige – gewoon kunnen zeggen, dat dat kwam omdat Pondaag c.s. worden gezien als actievoerders. En het natuurlijk geen pas geeft actievoerders uit te nodigen, omdat deze een onafhankelijke opzet in de weg kunnen staan.

Impliciet werd deze gedachte nog een keer bevestigd bij de afronding van de bijeenkomst. Na het slotwoord van de voorzitter wilde Pondaag nog een keer het állerlaatste woord. Het Nederlands Instituut voor Militaire Historie moest worden buitengesloten, aldus de actievoerder. Afijn, de onderzoekers gaan weer verder met hun werk en de actievoerders blijven actie voeren voor een meer antiekoloniale, anti-rationale en genderneutrale aanpak en voor een belangrijker bijdrage van Indonesiërs.

Toko De Zon

Persoonlijk vraag ik me af of 'Indonesië' wel zo geïnteresseerd is als de Nederlandse actievoerders denken. En of het land niet veel andere uitdagingen kent, uitdagingen van een andere, veel grotere orde. Wie een bezoek brengt aan Bandung en een wandeling maakt over de Jalan Asia Afrika, voorheen de Grote Postweg Oost, ziet op nummer 39 het restant van wat eens een mooi pand in art-decostijl moet zijn geweest: de gevel van Toko De Zon N.V.. Veel is er niet van over. Slechts de gevel aan straatzijde staat er nog met aan de achterzijde een gapende bouwput. Volgens een recente bezoeker zijn de gaten van de voorkant afgeplakt met golfplaat en alweer ingescheurde reclamedoeken. Het feit, dat

de gevel er nog staat geeft aan, dat de Indonesiërs waarde hechten aan iets wat hier in Nederland te boek staat als 'koloniale architectuur', maar nu ook weer niet genoeg waarde om het pand op te knappen of in ieder geval om de gevel te stutten en te behoeden voor verder verval.

Toekomst?

Heeft de gevel nog een toekomst? Geen idee. De laatste jaren kwam Indonesië vooral in het nieuws door een hele serie vulkanische uitbarstingen en overstromingen waarbij tienduizenden inwoners het leven lieten. Is, in een land met 270 miljoen inwoners waarvan 42% onder de 25 jaar en met een bbp van \$ 12.000 per inwoner (ter vergelijking: in Nederland is 28% van de bevolking onder de 25 jaar, en heeft een bbp van \$ 52.000 per inwoner), de

koloniale geschiedenis nog wel een *issue* om lang bij stil te staan? Ik betwijfel het.

Toeval of niet, de laatste maand zag ik op de social media meerdere keren foto's voorbijkomen van de grootste vuilnisbelt van Zuid-Oost Azië, die van Jakarta. De stad zelf zakt langzaam in zee en het afval van de inwoners, een onafzienbare berg van stront en plastic, heeft het nabijgelegen Bekasi geheel overvleugeld. Honderden Indonesiërs wonen (letterlijk) op de berg om te verzamelen wat nog enige waarde heeft. Heeft Toko De Zon een toekomst? Ik betwijfel het.

Mocht u willen reageren op dit artikel, stuur dan een e-mail naar: bert.immerzeel@gmail.com

NAESSENS DE PIANOMAN

1

De oude begraafplaats aan de Berkenweg in Baarn is naast rustplaats, voor velen ook een bron van inspiratie. Dat geldt zeker voor Ed Vermeulen, gefascineerd als hij is met geschiedenis en genealogie. Voor wie luisteren wil, vertellen de graven allemaal een levensverhaal. En Ed wil luisteren. Eén van de verhalen die er voor hem uit springen, is het verhaal van de internationaal bekende pianobouwer, tevens zelf begaafd pianist, Willebrordus Josephus Theodorus Naessens, 'Willem' voor zijn familie en talrijke vrienden, vanaf nu voor ons 'De Pianoman'.

HET BAARNSCH LYCEUM

We beginnen in 2006 met de publicatie van een korte verhandeling over 'Louisa State en Het Baarnsch Lyceum'; een relaas gedrapeerd rond een klassenfoto van jongensklas 1c van Het Baarnsch Lyceum uit 1953. Met het plaatsen van deze foto wilde Ed Vermeulen er de aandacht op vestigen, dat in die jaren, Nederlands Indië, hoewel voorbij, nog redelijk aantoonbaar aanwezig was. Eén van zijn klasgenoten heette Leo Naessens.

Hij woonde in die jaren op Louisa State, een groot en bekend internaat op de Gerrit van de Veenlaan, waar veel bewoners banden met het voormalige Nederlands Indië en Indonesië hadden. De site Indisch4ever besteedde aandacht aan deze publicatie. Er kwamen reacties, waaronder één uit het verre Nieuw-Zeeland van zijn vroegere klasgenoot Leo Naessens. Als achterkleinzoon van 'De Pianoman' wist hij veel, zo niet alles, over zijn overgrootvader te vertellen. Hij vertelde onder meer, dat hij in de laat 70'er jaren evenals in de jaren '90 van de vorige eeuw, tijdens zijn werkzaamheden als journalist voor diverse kranten, waaronder de Jakarta Post, met eigen ogen had kunnen vaststellen dat het Naessens gebouw in Surabaya nog steeds bestond.

De uitgebreide en waardevolle door hem met ons gedeelde informatie maakte het mogelijk het oorspronkelijke verhaal uit 2006 uit te breiden en van na enig speurwerk gevonden nieuwe, typisch Baarnse en soms ook Soester, details te voorzien.

- ① Naessens piano's, de tand des tijds doorstaan!
- ② Klas 1C Het Baarnsch Lyceum, Leo Naessens en Ed Vermeulen klasgenoten. In het midden mevrouw Reijerse-Beun, docente Nederlands.
- ③ Naessens gebouw Surabaya.
- ④ De familie Naessens voor hun woning in Surabaya in 1895. In de stoel, Willebrordus Naessens.
- ⑤ Fabriek Gebr. Corsmit te Surabaya, waar naast piano's ook biljarts en rijtuigen werden vervaardigd. (foto: rond 1900).

DE PIANOMAN

Willebrordus Naessens werd geboren op 22 maart 1862 in Zaltbommel, als zoon van Willem Johannes Theodorus Naessens en Cornelia Sophia Constantia Bol. Volgens familiedocumenten zou hij in 1877, op vijftienjarige leeftijd, zijn intrek hebben genomen bij een weduwe Sanders in Leiden. Hij was een talentvol pianospeler en ontwikkelde zich tot een veelgevraagd concertpianist. Tijdens één van zijn concertreizen door het voormalige Nederlands Indië besloot hij om zich in Surabaya (Oost Java) te vestigen. Een besluit onder meer ingegeven door het feit, dat hij niet erg te spreken was over de kwaliteit van de door hem in Nederlands Indië bespeelde piano's: deze waren meestal afkomstig uit Europa en in veel gevallen niet bestand tegen de tropische omstandigheden. Hij zag hier mogelijkheden en bleek een uitstekend gevoel voor 'zaken' te hebben, dat hij gebruikte bij het oprichten in 1891 van de firma W. Naessens & Co. Deze firma in eerste instantie gericht op de

import en verkoop van piano's en andere muziekinstrumenten, schakelde al snel over op de bouw van piano's. Hierbij werd het mechanisme van de piano vanuit Europa geïmporteerd, waarna het meubel door lokale Javaanse en Chinese meubelmakers werd gebouwd van tropisch hardhout, djati en teak. Dit hout was beter bestand tegen de lokale klimaatinvloeden en insecten (termieten).

Deze manier van fabricage bleek een groot succes: al spoedig volgde in 1897 de opening van een tweede filiaal en fabriek in Batavia. Uiteindelijk zou Naessens in 1903 ook de reeds bestaande piano-fabriek van John Corsmit (Johannes Jacobus Corsmit, geboren 4 april 1852 in Vlissingen en overleden te Surabaya op 30 maart 1903) overnemen. Corsmit was getrouwd met de van oorsprong Duitse en op 17 november 1863 te Surabaya geboren Elisabeth Petronella Schell.

Ook deze werkte al volgens de later ook door Naessens gehanteerde bouw- en handelswijze. Een citaat uit een artikel over de

Bataviasche Tentoonstelling verwijst hiernaar: 'Wat tegenwoordig doodgewoon lijkt – een piano met een djatihouten kast – was op de Bataviasche Tentoonstelling iets geheel nieuws. De eerste, die een dergelijke tropenpiano hier vervaardigde was pianobouwer John Corsmit uit Surabaya. Het mechanisme liet hij uit Europa komen, de rest was Indisch maaksel'

Vervolgens werden door Naessens in 1911 te Semarang (Midden Java) en Medan (Sumatra) en in 1913 in Djokjakarta (Midden Java) filialen geopend. De zaken liepen voorspoedig en Naessens zag steeds meer kansen om zijn muzikale handel uit te breiden. Onder meer door te starten met de productie van automatische piano's, waarbij de piano zelf speelde en de muziek werd gereproduceerd vanaf een papieren rol. Een dergelijk instrument bestond al onder de naam Pianola; dit was echter een beschermd naam. Naessens zocht derhalve samenwerking met de Duitse fabrikant Hupfeld, maker van een vergelijkbaar instrument, de Phonola.

INTERNERING IN EN EVACUATIE UIT DE REPUBLIKEINSE KAMPEN

7

Tijdens haar onderzoek naar de Republikeinse kampen heeft Mary van Delden van gegevens uit interviews, enquêtes, boeken en archieven – ondanks soms tegengestelde en mogelijk foutieve informatie of gebrek aan gegevens – een reconstructie gemaakt van de interneringen en de evacuatie in de achttien residenties van Java. Dit onderzoek is niet gepubliceerd. Voor Pelita Nieuws beschrijft zij de gebeurtenissen die voor sommige residenties – gezien de plaatsruimte – sterk zijn ingekort.

De residentie Buitenzorg, deel 2

Op maandag 15 oktober bleek 's ochtends, dat er iets aan de hand was. Het internen van de Europeanen was begonnen. De mensen werden vroeg in de morgen door gewapende BKR-leden van huis gehaald met het bericht, dat het voor hun bestwil was. Zij zouden in veiligheid worden gebracht. Het zou slechts korte tijd duren en daarom hoefden zij maar weinig mee te nemen. De BKR nam de bewaking van de huizen op zich. Dit gebeurde inderdaad tot een tweede onrustperiode begin november, dat nagenoeg onmogelijk maakte.

Wicherts en twee bestuursleden gingen die ochtend tegen acht uur naar hun kantoor aan de Selabatoeweg. Daar werden ze opge-

wacht door de Indonesische burgemeester Samsuodin, het onderhoofd van de stadspolitie Kossasih en twee anderen. Zij deelden Wicherts mee, dat zij geen kans zagen radicale *pemoeda* in de hand te houden en daarom waren overgegaan tot het internen van Europeanen in de barakken achter de Landbouwschool. Benadrukt werd, dat deze maatregel uitsluitend ter bescherming was. Ze zagen wel kans een kamp te beschermen, maar niet over de stad verspreide Europeanen. Wicherts die van mening was, dat deze maatregel werd genomen op bevel en in navolging van Buitenzorg, deed of hij de gang van zaken betreunde, maar was in feite zeer blij met de internering die hij op dat moment de beste bescherming achtte. Hij leende hen vijf vracht- en personenauto's voor transport en stelde voor, dat het Rode Kruis de voedselvoorziening voor de ongeveer 1.700 personen op zich zou nemen. Zelf ging Wicherts dagelijks naar de *pasar* om inkopen te doen die oogluikend werden toegestaan, omdat het officieel niet verboden was aan het Rode Kruis te verkopen.

Na het gesprek in de vroege ochtend van 15 oktober vertrokken de Indonesische autoriteiten met de belofte, dat er geen wanordelijkheden zouden plaatsvinden.

- ① Soekaboemi de Landbouwschool.
- ② Tjiandjoer, RK-kerk (foto 2007).
- ③ Buitenzorg, Pledang-gevangenis (foto 2007).
bron: Geïllustreerde atlas van de Bersiapkampen, uitgeverij Profiel BV.

's Avonds waren vrijwel alle Europeanen bijeengebracht in de barakken achter de Landbouwschool. Bij aankomst in het kamp werden de Nederlanders door BKR-leden en gemeentelijke ambtenaren geregistreerd. De koffers werden nagekeken en vooral medicijnen eruit gehaald. De Japanse kolonel, die eerder niet wilde meewerken aan de bescherming van de Europeanen, kwam diezelfde avond met een voorstel om alle geïnterneerden te bevrijden en

naar hun huizen terug te zenden. Wicherts antwoordde, dat hij dit zou toejuichen als de kolonel dan tevens een garantie voor hun veiligheid kon geven, want dat het geen zin had om de mensen terug te brengen en verder aan hun lot over te laten. Hij benadrukte, dat de kolonel als hoogste in rang persoonlijk verantwoordelijk was voor de veiligheid van alle Europeanen.

Om vier uur in de ochtend van 16 oktober kwam er inderdaad een actie van Japanse kant. Het postkantoor, telefoonkantoor en andere kantoren werden bezet en een onderkomen van *pemoeda* ontruimd. Gewapende posten verschenen op hoofdwegen en Japanse militairen namen de bewaking van het kamp over. Het was echter van korte duur. In de namiddag van diezelfde dag werden de posten in de stad teruggetrokken. Op 17 oktober trokken de Japanners zich geheel terug. De Japanse wacht werd teruggebracht tot vijf soldaten en aangevuld met BKR-leden en stadspolitie die het kamp kwamen bewaken. Inmiddels hoorde Wicherts dat overal Europeanen zich 'in handen van de BKR

en extremisten' bevonden. Hij zag interneringen buiten Soekaboemi onder deze omstandigheden als levensbedreigend voor de betrokkenen en wilde hen naar Soekaboemi halen. Met hulp van Sadelie, het hoofd van de Indonesische politie, werden geïnterneerden uit Tjitjoeroeg, Tjibadak en Paroengkoeda naar het Landbouwschoolkamp in Soekaboemi gebracht. Eerst kwamen alleen de mannen, oudere vrouwen en kinderen (op 16 oktober), maar Sadelie zorgde ervoor dat ook de jongere, achtergehouden vrouwen naar Soekaboemi kwamen (17 oktober). Met de geïnterneerden in een kerk in Tjiandjoer had hij minder succes, omdat deze plaats in een ander regentschap lag en daardoor buiten zijn invloed. Wel zou het kamp vanuit Soekaboemi door enige Indonesische vertegenwoordigers, onder wie de arts dr. Hamami, geïnspecteerd worden en ze zouden aandringen op een behoorlijke behandeling van de Europeanen.

In Buitenzorg werd inmiddels de toestand volgens ooggetuige C. Schouten, schrijver van het rapport 'RAPWI: Geschiedkundig

overzicht': 'door het opdringen van Indonesiërs met de dag minder houdbaar'. Op 12 en 13 oktober brachten met kappen en *bamboe roentjing* gewapende *pemoeda* op grote schaal de mannelijke inwoners naar de gevangenis Pledang. Waarschijnlijk op 13 oktober strompelde een groep mannen uit de nabijgelegen Christengemeente Depok de gevangenis binnen. Ze hadden vanaf het station tot Pledang spitsroeden gelopen, waarbij twaalf mannen om het leven kwamen. Ettelijken raakten zwaar gewond en in de cellen aan hun lot overgelaten. 's Nachts werden mannen uit hun cellen gehaald en naar later bleek om het leven gebracht. Het schijnt dat voormalige Indonesische gevangenen hier als bewakers optraden. De Depokse mannen hadden overigens al gruwelijke ervaringen achter de rug, want *pemoeda* plunderden alle woningen en staken sommige in brand. Een onbekend aantal mensen werd afgeslacht en vrouwen en kinderen opeengepakt in het kleine gemeentehuis, dan wel de kerk of het politiebureau.

Wordt vervolgd

WIETEKE'S WERELD

BARU BELANDA

foto: Ricci Scheldwacht

Op een mooie lentedag kwamen een heleboel Indo's bijeen voor een fotosessie voor de eenmalige glossy 'Pinda'. Een actie van Ricci Scheldwacht die samen met een collega subsidie daarvoor kreeg. Het werd een vrolijke reünie. Ricci had grote schalen

lekkernijen klaargezet waaronder roze-witte kwee lapis en knalgroene pandacake. We werden mooi opgedoft, door twee lieve Indische visagistes en daarna op de foto gezet. Het had nog heel wat voeten in de aarde voordat Armando Ello ons goed gerangschikt had voor de totaalopname. Ik ben reuzebenieuwd naar het resultaat. Na afloop kwam ik met topkok Pascal Jalhay in gesprek. Slanke Indische jongen, bijnaam The Chief, die zich had bekwaamd in het topkoksegment. Pascal wist op zijn vijfde jaar al dat hij kok wilde worden. En hij werd het! Van Restaurant Bougainville tot het Kurhaus in Scheveningen. Van Chateau Neercanne in Maastricht tot Krasnapolsky in Amsterdam. Pascal Jalhay presteerde het zelfs om in Restaurant Vermeer in twee jaar tijd twee (!) Michelinsterren te veroveren met keihard werken. Nu heeft hij een eigen kooklaboratorium in Almere.

Afgelopen week ben ik geweest bij de presentatie van zijn kookboek *Baru Belanda*. Wat een feestje was dat! Het vond plaats in

Hotel Jakarta in Amsterdam, vlakbij Het IJ. Midden in het hotel was een tropische tuin aangelegd met pisangbomen, palmen en tropische struiken. Schitterend zo'n oase midden in een hotel. Er was een chique ontvangst met drankjes en verrukkelijke amuses. Het ene hapje was nog exclusiever dan het andere. Na de openingspeech was er een gezellig samenzijn. 'Wah meis, jou lang niet gezien, seh. Enak betoel deze snackjes, ja?' Even later werden we naar een grote eetzaal gedirigeerd, waar gedekte tafels klaar stonden en we een fraai uitzicht hadden op de omgeving. En naast ieder bord lag het kookboek *Baru Belanda*! Wat een verrassing! En wat een luxueuze verwennerij! Behalve het belangrijke aandeel van Pascals recepten waren er bijdragen van een groot aantal Indische top-chefs: Arjoena Besemboen van Restaurant Nakal – Culinair Eigenwijs, Meijel, Limburg. Allard Sieburgh uit restaurant De Sawa in Delft dat hij samen met zijn schoonmoeder Betty van Bokhoven-van Enst runt. Jimmy Lohamzah, eigenaar en

foto: Rien Eijbersen

chef-kok van restaurant Bali James in Breda. Anita Boerenkamp en kleinzoon Timo Boerenkamp van Indisch restaurant Spandershoeve in Hilversum. Tijdens mijn hele televisie-carrière heb ik daar regelmatig gesmuld van hun eten. Het restaurant ligt vlakbij de televisiestudio's. Danny Jansen van 24 Kitchen en eigenaar van Cook Culinaire, Food in Media en Home Made Chefs. Onlangs heb ik van hem nog het leuke 'Zoals alleen Oma dat kan' kookboek gekregen. Dennis Huwaë chef-kok en eigenaar van restaurant Daalder in Amsterdam. Eduard Roesdi van de afhaal en bezorgtoke Iboe Tjilik en eigenaar van pop-up restaurant Indonesian Fine Dining. Hans van Triest, patron-cuisinier van Kasteel Kerckebosch, Zeist. Jaimie van Heije van het

gelijknamige restaurant in Ouderkerk aan de Amstel, restaurant Moon op de 19e verdieping in de Amsterdam Toren en Bumbu Kitchen, Amsterdam. Jeff Keasberry, chef en kookboekauteur. Bekend van het kookboek *Recepten en verhalen van drie generaties Keasberry's* en zijn blog *Cooking With Keasberry.com*, Jermain De Rozario, chef-kok en eigenaar van Restaurant De Rozario, Helmond dat in 2018 een eerste Michelin-ster kreeg. Syrco Bakker, chef-kok Pure C dat in 2018 bekroond werd met een tweede Michelin-ster. Lonny Gerungan, chef-kok en eigenaar D'Roemah by Lonny in Kerobokan op Bali, dat hij na een carrière van 25 jaar in Nederland in 2015 startte. Frank Deuning, eigenaar van Restaurant Raffles, al ruim 25

jaar een van de bekendste Indonesische restaurants van Den Haag. Ik heb in Raffles regelmatig mooie Indische liedjes gezongen en genoten van de verrukkelijk keuken. Maar nu terug naar deze happening. We kregen dus een lunch van veertien (!) gangen. Een wonder van creativiteit. Telkens kwam de betreffende chef iets over het eten vertellen en konden we opnieuw smullen van iets zaligs en origineels. Het smaakte niet alleen bijzonder, het zag er ook prachtig uit. We praatten en genoten van deze happening, wat een feest! En adoe, zoook lekker!

Voor meer informatie over Baru Belanda kunt u terecht in onze Boekenhoek.

Omdat de laatste tijd leuk en interessant leesvoer zich in bijzonder rap tempo aandient, hebben we besloten telkens een aantal boeken tegelijkertijd te bespreken.

① 'De lange reis van de Poesaka'

Nog nooit is geschiedenis zo tastbaar geweest. De creatieve fotograaf, filmer en auteur Armando Ello en herinneringskunstenaar Simone Berger – volgens Adriaan van Dis – bundelen hun ervaring en passie en geven een gezicht aan de vele nog niet vertelde Indische verhalen. Stuk voor stuk kleine persoonlijke en intense geschiedenissen die niet in de schoolboeken zijn terug te vinden, maar hier worden uitvergroot. Door het levenspad van de poesaka te volgen, een waardevol erfstuk uit Nederlands-Indië of Indonesië, leggen zij van ruim dertig personen de familiegeschiedenis vast. Zij geven hiermee een stem aan de eerste generatie en hun nazaten. Resultaat zijn mooie verhalen, enerzijds over tempo doeloe (tijd van weleer), anderzijds over

ontberingen, veerkracht en wilskracht en de kracht van vergeven en verzoening.

De in dit boek geïnterviewde personen laten zien hoe zij het beste van twee werelden hebben weten te verbinden. De lezer wordt in elk verhaal meegenomen naar het vooroorlogse Indië, de tijd van de Japanse bezetting en de naoorlogse jaren. De verhalen markeren de geschiedenis van Nederlands-Indië en de jonge republiek Indonesië en geven inzicht in de redenen waarom families besloten te vertrekken. De poesaka's krijgen hierdoor een diepere betekenis met een belangrijke symbolische en emotionele waarde.

De verrassende en originele poesaka's zijn vaak de enige tastbare herinnering en link naar het verre huis en leven van de (groot) ouders. Ze werden op het schip of in het vliegtuig meegenomen toen familieleden met een paar koffers naar Nederland vertrokken om daar een nieuw thuis te creëren. Ontdek het persoonlijke verhaal achter de uitverkoren poesaka's van Adriaan van Dis,

Marion Bloem en vele anderen, personen die de afgelopen jaren op het pad van Berger en Ello kwamen en hen inspireerden en nieuwsgierig maakten naar hun poesaka.

'De lange reis van de Poesaka'
Indische tastbare herinneringen
Armando Ello, Simone Berger
Ef & Ef Media
ISBN 978 94 602 2497 3
€ 29,50

② 'Op de deining van de wetenschap'

Gustaaf Frederik Tydeman (1858-1939) is een intrigerende figuur. Hij wist in zijn leven wetenschap en actieve dienst als marine-officier te combineren en dat hebben weinigen hem nagedaan.

In de eerste biografie van Tydeman komt deze bijzondere figuur tot leven. Zijn loopbaan speelde zich voor een groot deel af in Nederlands-Indië waar hij als jong

officier uitgebreid ervaring opdeed met de hydrografische opname van kusten en vaarwaters van de archipel. In 1899-1900 was hij commandant van Hr.Ms. flottieljevaartuig Siboga tijdens de befaamde oceanografische expeditie in het oostelijk deel van Nederlands-Indië. In het vervolg van zijn loopbaan kreeg hij het commando van grote schepen en van het Koninklijk Instituut voor de Marine. Zijn laatste varendende functie was eskadercommandant in Indië. Hij eindigde zijn marinejaren in 1915 als commandant en directeur van de marine in Amsterdam in de rang van viceadmiraal. Na zijn pensionering bleef Tydeman als liefhebber van de wetenschap actief in de wetenschappelijke wereld als bestuurder en publicist.

Tydemans levensverhaal illustreert het wereldwijd reilen en zeilen van de marine van zijn tijd en de rol die de marine in de maritieme wetenschappen speelde. Gerard M.W. Acda (1940), commandeur b.d., voltooide de opleiding tot zeeofficier aan het Koninklijk Instituut voor de Marine in 1963 en sloot zijn marineloopbaan in 1995 af als commandant van dit instituut. Vervolgens was hij tot 2004 directeur van het Noordelijk Scheepvaartmuseum in Groningen. Vanaf 2001 tot de opheffing in 2016 was hij lid van de Commissie voor Zeegeschiedenis die tot 2010 deel uit

maakte van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

'Op de deining van de wetenschap'
Leven en werk van Gustaaf Frederik Tydeman (1858-1939)
zeeofficier en hydrograaf
G.M.W. Acda
Uitgeverij Van Wijnen
ISBN 978 90 5194 557 7
€ 39,50

③ 'Baru Belanda'

In *Baru Belanda* gaat sterrenchef Pascal Jalhay terug naar zijn roots en het land van zijn vader. De Indische keuken is naar zijn mening toe aan vernieuwing. Aan de hand van verhalen uit zijn jeugd en gerechten van gastchefs slaat hij een brug. Met behoud van het goede van toen en gebruikmakend van de creativiteit en kennis van nu wil hij de Indische keuken weer modern maken.

Baru Belanda is een culinaire ode aan de Indische keuken van toen en nu. In dit monumentale boek geeft Pascal Jalhay zijn visie op de Indische keuken met de culinaire passie en creativiteit waar hij al sinds jaar en dag om wordt geroemd.

Met medewerking en recepten van Anita Boerenkamp (Spandershoeve), Arjuna Besenboem (Restaurant Nakal), Betty van Bokhoven (De Sawa), Danny Jansen (24Kitchen), Dennis Huwaë (Restaurant Daalder), Eduard Roesdi (Iboe Tsjilik), Frank Deuning (Restaurant The Raffles), Hans van Triest (Restaurant Kerckebosch), Jaimie van Heije (Jaimie van Heije), Jeff Keasberry, Jermain De Rozario (De Rozario*), Jimmy Lohamzah (Bali James), Lonny Gerungang (Di Roemah), Syrcio Bakker (Pure C**).

Pascal Jalhay begon zijn horecacarrière op zijn vijftiende bij Hotel Kurhaus en sloot zijn opleiding af bij Chateau Neercanne*. Achtereenvolgens werkte hij bij Au Coin des Bon Enfants, Scholteshof** in België, Restaurant Excelsior* in Amsterdam en was hij van 1998 tot 2003 souschef van La Rive** in het Amstel Hotel. Daarna werd hij executive chef bij restaurant Vermeer in het Barbizon Palace Hotel. Jalhay kookte er twee sterren en kreeg zijn tweede ster van Michelin direct het jaar na het verkrijgen van de eerste ster.

'Baru Belanda'
Een ode aan de Indische keuken
Pascal Jalhay
Fontaine Uitgevers B.V.
ISBN 978 90 5956 903 4
€ 29,99

12

OOST & WEST

Eerder in Pelita Nieuws liet Cary Venselaar de kunstenaar W.O.J. Nieuwenkamp aan het woord over de zes grote reizen die hij naar Nederlands-Indië maakte tussen 1898 en 1937. Nu vertelt Venselaar aan de hand van prenten uit de nalatenschap van Nieuwenkamp meer over hem. Dit keer gaat het over een hernieuwd bezoek aan Bali in 1925.

In 1925 ging Nieuwenkamp op reis voor de Handels Vereeniging Amsterdam. Hij moest op Sumatra en Java informatie verzamelen en tekeningen maken, om zijn opdrachten voor dat bedrijf, reliëfs en schilderijen, uit te kunnen voeren. Hiervoor reisde hij o.a. naar Oost-Java. Maar zo dicht bij Bali verblijvend, kon hij onmogelijk meteen naar Europa terugkeren. Van tevoren moet dat bezoek gepland zijn geweest, uitgespaard op andere bezoeken.

Van 29 Mei tot 12 Juli 1925 heb ik weer op Bali kunnen vertoeven, dus gedurende vijf en veertig dagen. Dat is maar kort, doch dit vierde verblijf op het eiland der goden is weer een heerlijke tijd geweest. Vele reeds bekende plaatsen heb ik weergezien, vele veranderingen, die niet altijd verbeteringen zijn heb ik gadeslagen en vele plekken heb ik bezocht die mij nog onbekend waren; veel heb ik weer geleerd en veel verzameld en het verwonder-

lijkste is dat ik ook ditmaal eenige belangrijke ontdekkingen heb gedaan, niet-tegenstaande het eiland nu tot in alle hoeken en gaten bekend mag worden geacht, vooral ook omdat het reeds eenige jaren lang door ambtenaren van de oudheidkundige dienst te Batavia wordt bereisd en onderzocht. Daar had ik in het geheel niet op gerekend (...).

Over die ontdekkingen is al eerder geschreven, maar opnieuw was hij in de gelegenheid om op Bali kunstnijverheid aan te kopen. Te Klungkung werden bijzondere aankopen gedaan, waaronder een houten beeldje, dat hij aldaar op 11 juni kon bemachtigen. Het dagboek vermeldde dat hij er f 50,- voor betaalde: *Vandaag heb ik een gepolychromeerd houten beeldje van een priester kunnen verwerven, na veel onderhandelen, voor een tamelijk hoog bedrag. Zijn hoofd met mijter zit los en dient als stop voor*

een holte in zijn lijf, waarin een amulet -sikkepan- is geborgen, die uit een reeks van korte stukjes lontarblad bestaat die in wit katoen zijn gewikkeld. Deze pakjes vormen een gordel, die, wanneer men ten strijde denkt te trekken, om het middel gedragen moet worden en den drager alsdan onkwetsbaarheid waarborgt, althans volgens den priester, die den gordel deze magische kracht heeft bezorgd. In elk stukje lontarblad zijn geheimzinnige teekens en afbeeldingen gegrift, door een priester vervaardigd en elk afzonderlijk gezegend, tegen een goede beloning natuur-

lijk; vandaar de kostbaarheid van het houten priesterbeeldje. De Baliër, die het mij te koop heeft aangeboden, heeft niet veel vertrouwen in de macht van de amulet omdat zijn vader, die deze in 1906 om het lijf heeft gedragen, toch is gesneuveld; vandaar dat hij er nu maar afstand van doet...

Het beeldje was lang familiebezit, nu behoort het tot een privé verzameling.

TAMAN INDONESIA: PARK, PASSIE, PELAN-PELAN

1

Op 11 februari 2019 rijdt Dick Rozing vanuit zijn woonplaats Amersfoort in noordelijke richting naar Kallenkote. In drie delen doet hij enthousiast verslag van zijn reis naar onze buitengewesten.

Gelukkig bestaat er navigatie, want tot enkele weken geleden had ik nog nooit van Kallenkote gehoord. Na een hevig stortbui op de Veluwe trekt de hemel na Zwolle open. Van de snelweg A32 af en nu richting Steenwijk. Via de weg Steenackers draai ik Kallenkote op, een kilometerslange klinkerweg. Door het dorpje met dezelfde naam en ook weer uit. Snelheid 30 km per uur. Klopt dit wel? Ik moet even aan de titel van Floortje Dessings reisprogramma denken *Naar het einde van de wereld*. Maar dan in de bocht naar links twee enorme panden naast elkaar. Gauw vaart minderen, een boerderij met aan de gevel '1807'. Ik ben er, want in het tv-programma *'Allemaal familie'* heb ik de eigenaar van deze boerderij horen vertellen, dat hij in de jaren 90 een tweehonderd jaar oude boerderij heeft gekocht om zijn droom te verwezenlijken. Op het parkeerterrein tegenover het enorme entreegebouw staat slechts één auto. Op de zijkant van deze bedrijfs-wagen lees ik: 'Wist je dat een loewak koffiebomen poept?' Daarboven het logo van de glatik (het Indonesische rijstvogeltje) en op de deur Taman Indonesia. Het dierenpark is gesloten. In de winter is het alleen op zondag open. Marlisa Wareman, de eigenaresse, vangt me buiten op. We gaan in het entreegebouw op twee bamboe bankjes zitten. Dit moderne pand gebouwd in 2016 straalt de sfeer van Indië, Indonesië uit. Terwijl Marlisa uit de boerderij, nu het horecagedeelte en kantoor, de koffie haalt, kijk ik mijn ogen uit. In het ruim opgezette entreegebouw pronkt de voorgevel van een Batakhuys van Sumatra. Daaronder de brede ontvangstbalie. Diverse vitrines, boekenstalletjes en kraampjes met Indische voorwerpen sieren de ruimte, waar je ook even lekker kan zitten. Ook grotere objecten als een dokar, een ogoh ogoh, diverse poppen en de kiosk vallen in het oog. Een apart tafeltje met stekjes van diverse Indische kruiden, te koop van 1 tot 10 euro. Crowdfunding staat erboven. De opbrengst van deze kruidenstekjes komt

- ① Het nieuwe entreegebouw.
- ② Indonesië duidelijk aanwezig.
- ③ Verbouwing van de oude boerderij.

ten goede aan de specerijentuin. Marlisa en ik 'kennen' elkaar van Facebook. Het ene woord haalt het andere uit. Maar voordat ik verder met haar en haar oudere broer en mede-eigenaar Diederik ga praten over hun park, raadt ze me aan eerst met vader Henk door het park te lopen. Selamat datang staat er op de toegangspoort van het dierenpark. Henk Wareman, de 73 jarige oprichter van Taman Indonesia, gaat me voor. Met de klok mee lopen we door de voliëre. Opvallend is direct het arsenaal aan verschillende vogelgeluiden, maar ook de kleurenrijkdom: fel groen, spierwit, allerlei tinten blauw, grijs en bruin. Het is 6 graden, vele vogels zijn in het winterverblijf. Ook de zoogdieren, zoals de loewak, de binturong (beerarter) en de Bengaalse tijgerkatten zijn mak. Twee loewaks liggen lekker tegen elkaar aan gekruld te slapen. Henk vertelt over de oude schuren die hij opgeknapt heeft samen met Diederik en het gedeelte, dat nog een bestemming gaat krijgen. Voor de eerste keer deze dag hoor ik de kreet 'pelan pelan', rustig aan. Stukje bij beetje is het park gegroeid. We lopen langs een van de Mentawai-eilanden overgekomen paalwoning. In de hoek hangt een tong tong. Henk slaat er op: 'dan komen de varkens aangerend', zegt hij. Dat de paalwoning van een eiland van de Mentawai komt, is geen toeval. Diederik heeft enkele maanden en Marlisa een jaar op deze eilandengroep ten zuiden van Sumatra gewoond. Hun oudere broer Vincent, die in die tijd antropologie studeerde, had daar zijn onderzoeksgebied en zij brachten hem een bezoek. Terug in de ontvangstruimte ben ik nieuwsgierig hoe Taman Indonesia nu eigenlijk is ontstaan. Henk is net na de oorlog (1945) in Zaltbommel geboren. Op de lagere school had hij een vriendje wiens vader allerlei tropische vogels hield. ►

Gebiologeerd zat hij dan naar de eieren in de nesten te kijken en in het oog sprongen ook de exotische Japanse nachtegalen. Zijn belangstelling voor de natuur nam toe. Helemaal toen hij bevriend raakte met een Indische buurjongen aan de overkant van de straat. Henk zat inmiddels op de hbs in Zaltbommel. Terwijl Henk dit vertelt, komen de beelden weer bij hem terug. Deze jongen, Theo Rijnberg, die in de klas zat bij de zus van Henk, was vijf jaar ouder dan hij. Theo had een enorme eierenverzameling en vele vogelboekjes. Henk gaat even een boek halen dat geschreven is door Theo. Even later komt hij terug met 's Lands plantentuin Buitenzorg - Kebun Raya Indonesia, 1817-1992, een rijk gedocumenteerd boek over de geschiedenis van dit beroemde arboretum in Bogor. Henk had zelf ook al tropische vogels. Na de hbs gaat Henk Economie studeren in Rotterdam. Hij betrok een flat in de Alexanderpolder. Daar houdt hij in enkele kooien vruchten- en insectenetende vogels. Bij toeval woont hij in de buurt van een vogelimporteur. Zijn ouders zorgden voor de andere vogels thuis. Toch verloopt de studie Economie niet helemaal naar wens. Henk keert terug naar Zaltbommel. Tot nu toe is de passie van Henk voor tropische vogels mij duidelijk geworden, maar waar komt nou zijn liefde voor Indonesië vandaan? Henk vertelt verder: 'Op een zaterdag werd ik door een vriend uitgenodigd om met hem mee te gaan naar een verjaardag van een meisje twee straten verderop. Aanvankelijk had ik niet veel zin, maar hij overreedde me. Daar heb ik het Indisch meisje Andrea Bos ontmoet. Zij deed een opleiding tot kleuterjuffrouw. Begin jaren 60 was mevrouw Bos met zes kinderen, Andrea was de op één na jongste, naar Nederland gekomen. De vader van Andrea werkte als marketing manager bij de BPM in Indonesië, maar was al overleden. De moeder van Andrea had de Nederlandse nationaliteit en zelf was zij state-loos. Andrea was in een Jappenkamp geboren. Als een heer heeft Henk die eerste avond Andrea naar huis gebracht. De maandag na dit weekend kwam Andrea eerder met de trein terug van haar opleiding. Ze ging bij Henk langs, omdat hij haar later van de trein zou ophalen. 'Die moet ik niet meer laten gaan', dacht Henk toen

hij Andrea weer zag. Andrea kreeg na haar opleiding al snel een vaste aanstelling in Capelle aan den IJssel. Henk en Andrea zijn daar getrouwd en woonden in een vierkamer flat. Eén van de kamers was studeerkamer annex vogelkamer. Henk kreeg spoedig een baan in West-Brabant, bij een bedrijf dat staalproducten importeerde. Het stel verhuist naar Fijnaart. Daar zijn hun kinderen Vincent, Diederik en Marlisa geboren. In de tuin staat een grote voliëre en in de garage houdt hij reptielen. Na vijftien jaar staalimport switcht Henk van baan en wordt projectontwikkelaar vastgoed in Rotterdam. Na zes jaar, zo rond zijn vijftigste, vindt hij het genoeg. Hij en Andrea hebben een droom. Ze willen een vogelpark in Brabant opzetten. Helaas krijgt Henk dat in de gemeente Fijnaart niet voor elkaar. Een relatie in Wollega die werkt in de makelaardij gaat voor hen op zoek in de noordelijke provincies. Het is zo rond 1993 dat hij een boerderij met horecaverunning vindt die dateert uit 1807. Het gezin Wareman, zonder de al studerende Vincent, kan er direct in. In 1994 zijn Henk, Andrea, Diederik en Marlisa naar Kallenkote verhuisd. Er volgen jaren van de oude boerderij opknappen, waarbij Henk ook nog een tijdje uit de roulatie is, omdat hij bij sloopwerkzaamheden onder een oude muur terecht is gekomen. Toch zijn er inkomsten, want tijdens de verbouwing runnen Andrea en Henk een Bed and Breakfast. Daarnaast worden er voliëres gebouwd en schuren opgeknapt voor de opslag van goederen en machines. De droom wordt langzaam verwezenlijkt. In 1996 gaat Taman Indonesia open. Het is dan nog een vogelpark. De droom komt uit. Henk en Andrea willen hun bezoekers de flora, fauna en cultuur van Indonesië laten zien.

Henk Wareman in zijn voliëre.

GOUDEN KOPPELS

Pelita heeft door het hele land meer dan driehonderd vrijwilligers die zich met ziel en zaligheid inzetten voor de doelgroep. Ze sjouwen met tafels voor een Masoek Sadj, leggen huisbezoeken af of coördineren de zorg binnen een regio. Wie zijn die vrijwilligers en wat drijft ze? Dit keer een koppel van twee vrijwilligers die nauw samenwerken.

Paula Berghauser Pont (72), gepensioneerd tandartsassistente, is al tien jaar vrijwilliger bij Masoek Sadj Zwolle en sinds een klein half jaar Gotong Royongvrijwilliger van **Ratina Scholtmeijer (82)**, gepensioneerd verpleegkundige.

Paula: "Toen ik kwam kennismaken met Ratina was ik best een beetje zenuwachtig:

Wat als het niet klikt? Maar al heel snel stond ze op, liep naar me toe en gaf me een dikke kus. Ze zei: 'Ik ben zó blij met jou!'. Die klik is er dus zeker. En omdat we allebei een Indische achtergrond hebben is een half woord vaak al genoeg; je voelt elkaar aan, je begrijpt wat de ander bedoelt.

Ik probeer iedere week bij Ratina langs te gaan. Dan ga ik mee naar de bank en daarna drinken we samen wat of doen we iets anders gezelligs. En ik ga met haar naar de Masoek Sadj. Daar ben ik zelf ook vrijwilliger, dus als ik dienst heb en al vroeg aanwezig moet zijn vraag ik een vriendin van me om Ratina op te halen.

Op de Masoek Sadj zit ik achter de kassa, samen met mijn zusje. Mijn oudste zus is er ook vrijwilliger en mijn broer is coördinator. Het is zo leuk om te doen: Je kent alle mensen en iedereen is blij en dankbaar. Toen ik Ratina voor het eerst meenam kwam ze iemand van Java tegen! Dat is toch heel bijzonder.

Ratina (l) en Paula.

Ik kies echt voor vrijwilligerswerk bij Pelita om het vertrouwde gemeenschapsgevoel van Indische mensen onder elkaar. Naarmate je ouder wordt ga je steeds verder terug naar je roots. Mijn man zegt ook: 'Goh Paula, je wordt steeds Indischer.' Ik ben trots op de twee culturen die ik bezit en ik wil het Indische ook doorgeven. Met onze zonen en schoondochters hebben we een reis gemaakt naar Indonesië, op zoek naar hun wortels. Mijn kleindochter van negen heb ik twee jaar geleden geholpen met een spreekbeurt over Indonesië en de Indische cultuur. Ze kreeg een 9."

Ratina: "Ik zag een mevrouw op de Masoek Sadja en ik zei: 'Hee, je lijkt op iemand, waar kom je vandaan?' Toen bleek dat ze uit Klaten kwam, net als ik. Ze wist nog dat mijn vader Bertus heette en slager was, en dat we thuis met zeven kinderen waren. Om zomaar iemand uit je jeugd weer tegen te komen, dat is zó leuk. Binnenkort ga ik haar weer bellen."

Ik vind het fijn, dat Paula ook een Indische achtergrond heeft. Onze jeugd was een andere jeugd dan die van de mensen hier en dat schept een band. Paula is een grote

steun, een vriendin. We bepraten alles en we leren veel van elkaar. We zijn echt een gouden koppel; 24 karaats Indisch goud.

Ik ben met 1 meter 46 klein van stuk, maar ik heb wel een grote mond. Ik heb moeten vechten voor mijn kleine zusjes toen we net in Nederland waren. 'Pinda-rot-Chinees!' riepen ze op school naar mijn zusjes. Toen ben ik naar de juffrouw gegaan en heb gevraagd of ik in de klas eens kon komen vertellen over de Indische Nederlanders. 'Lusten jullie nasi?' vroeg ik, 'en saté?'. Nou, dat lustten ze allemaal wel. 'Dat komt

van de mensen uit Nederlands-Indië, dus houden jullie maar op met dat gescheld!'

De oma van mijn oma moest als inlandse Javaanse werken voor de Belanda's voor vijf cent per dag. Mijn overgrootmoeder is getrouwd met een Zuid-Afrikaanse man die als slaaf naar Indië was gebracht. In mijn familie hebben ze allemaal van die kleine krulletjes. Ze zijn niet altijd even leuk hoor, die verhalen van vroeger. Maar ik bewaar alles, zodat mijn kinderen en kleinkinderen niet vergeten hoe ons verleden was."

INDISCHE BUURTEN IN NEDERLAND

(DEEL 25)

PURMEREND

Veel Nederlandse gemeenten hebben straatnamen die verwijzen naar Nederlands Oost- of West-Indië. Verwijzingen naar (delen van) eilanden, plaatsen, rivieren, bergen, vulkanen, samenvattende namen (zoals Insulinde) en namen van personen (zoals gouverneurs-generaal Pieter Both of J.P. Coen). Onder regie van initiatiefnemer Dick Rozing werken verschillende auteurs aan het boek *Onze Indische Buurten*. Geschiedenisstudent Thijs Borgers beschrijft een van de jongste Ind(ones)ische buurten, die van Purmerend. De foto's zijn van Dick Rozing.

Dwars door een klein buurtje met Indische straatnamen in het westen van Purmerend loopt de straat *Gordel van Smaragd*. Deze poëtische straatnaam is een verwijzing naar de bijnaam die Multatuli gaf aan de Indische Archipel in de Max Havelaar. Dit is de enige straat in Nederland die deze naam draagt. Met betrekking tot de verdere straatnaamgeving van de Indische buurt van Purmerend is er echter nog iets bijzonders aan de hand...

Purmerend is een forenzenstad in Noord-Holland met ruim 80.000 inwoners. Ander-

halve kilometer ten zuiden van het historische centrum ligt de Indische buurt van Purmerend. Deze buurt is gesitueerd in *kwadrant III* van de VINEX-wijk *Weidevenne*. In deze wijk ligt een buurtje met elf straatnamen die verwijzen naar Indonesië. Inderdaad, deze straatnamen verwijzen naar Indonesië, en niet naar Nederlands-Indië. De straatnaam *Gordel van Smaragd* valt daarom uit de toon in deze buurt. Het is immers de enige straatnaam met een echte Indische verwijzing. Dat de rest van de straatnamen naar Indonesië verwijzen en niet naar Nederlands-Indië is te zien aan de wijze waarop de straatnamen gespeld zijn. Zij hebben namelijk niet de gangbare Nederlandse spelling uit de koloniale tijd. In plaats daarvan gebruiken ze de huidige Indonesische spelling. De straten Madura en Sumba zijn hier een voorbeeld van. Volgende de Nederlands-koloniale spellingswijze stonden deze eiland bekend als Madoera en Soemba. Op dezelfde wijze zijn er de straatnamen Sulawesi en Kalimantan, vernoemd naar eilanden die in de koloniale tijd nog onder de namen Celebes en Borneo bekend stonden.

Weidevenne: VINEX in de polder

Door verschillende stadsuitbreidingen in de tweede helft van de twintigste eeuw

- ① De Koempoelan basisschool.
- ② Flores.
- ③ Soelawesi.

groeide Purmerend uit van een dorp met ongeveer 7.000 inwoners tot een middelgrote forenzenstad. De stadsuitbreidingen vonden in eerste instantie voornamelijk plaats in oostelijke richting. Het historische centrum van Purmerend lag daarom niet meer centraal, maar steeds meer aan de rand van de stad. Om de decentrale ligging van het centrum tegen te gaan werd in het kader van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra in 1990 gekeken naar de weidegronden ten zuiden van de stad. De toekomstige stadsuitbreidingen van Purmerend moesten hier plaatsvinden om het historische centrum weer centraal in de stad te maken. In 1992 werd Purmerend opgenomen als VINEX-locatie in het Startconvenant voor de Ontwikkeling van Stadsgebied Amsterdam, wat aanleiding gaf tot het realiseren van nieuwe bouwplannen op deze weidegronden.

Vrijwel direct begon de ontwikkeling van het gebied. De opzetting van het stedenbouwkundig plan vond plaats door middel van een aantal workshops. Hierbij waren zowel stedenbouwkundigen, architecten en marktpartijen betrokken. Het gebied

- ④ Gordel van Smaragd.
- ⑤ Sumatra, Bogor flat.

werd opgedeeld in vier kwadranten, waarbij elk kwadrant straatnamen kreeg die verwijzen naar één van de continenten. Kwadrant I ligt het dichtste bij de historische binnenstad en heeft straatnamen die verwijzen naar Europa. Dit gedeelte van Weidevenne is anno 2017 nog in aanbouw. Tegen de klok in kom je dan Kwadrant II – Amerika tegen en daarna Kwadrant IV – Afrika. Tenslotte kom je Kwadrant III – Azië tegen, waar in het noorden de Indonesische buurt te vinden is.

Rijk der Insulinde

De workshop voor de ontwikkeling van kwadrant III vond plaats in oktober 1995. Het volledige stedenbouwkundige plan voor de wijk was in twee weken klaar en al in 1996 begonnen de bouwactiviteiten. Het kwadrant stond tijdens de bouw ook wel bekend als 'de vaart' omdat de buurt aan de vaart (het Noordhollandsch Kanaal) van Purmerend ligt. De eerste huizen in het kwadrant werden in 1997 opgeleverd. Deze eerste huizen bevonden zich in de Indonesische buurt. Tevens waren de huizen van de Indonesische buurt de eerste huizen van Weidevenne. Op 8 september 1997 betrokken de eerste bewoners van Weidevenne hun huis in de straat Java. Het buurtje bevindt zich op een eiland, omgeven door sloten. In die eerste dagen van Weidevenne zorgde dit voor de eerste bewoners van de buurt voor problemen, aangezien de brug die de buurt met de rest van Weidevenne verbond nog niet gebouwd was. De eerste maanden voer er daarom een pontje om de bewoners in en uit de buurt te laten gaan. Ook de rest van de Indonesische buurt op het eilandje werd al vrij snel opgeleverd.

De officiële vaststelling van de straatnamen door de gemeenteraad van Purmerend voor een groot deel van Kwadrant III vond plaats op 19 november 1996. Hieronder vallen ook de elf straatnamen van de Indonesische buurt. Grofweg van west naar oost zijn dit de straten Bali, Sumba, Lombok, Java, Sulawesi, Sumatra, Flores, Gordel van Smaragd, Timor, Kalimantan en Madura. Volgens de straatnamencom-

missie is er echter 'geen besluit genomen [over] een Indische buurt. De namen in de buurt Azië zijn heel toevallig namen die verwijzen naar Indonesië. Het was de bedoeling om straatnamen vast te stellen die verwijzen naar Azië'. Echter volgens het boek *Weidevenne. Purmerend bouwt zijn wereld*, dat specifiek over de bouw van Weidevenne gaat, is de naam van dit buurtje 'Rijk der Insulinde'. Insulinde is net als Gordel van Smaragd een bijnaam voor de Indonesische Archipel uit het boek van Multatuli. Hoe officieel deze naam is, valt echter te betwijfelen, omdat buiten het boek om deze naam niet bekend lijkt te zijn bij de gemeente of straatnamencommissie.

Naast de elf straatnamen zijn er ook nog twee andere Indonesische verwijzingen te vinden in Kwadrant III. De eerste verwijzing is in grote letters te vinden op de woontoren aan de zuidoostkant van de Indonesische buurt, gelegen aan het Noordhollands Kanaal. De naam van deze woontoren is *Bogor*. Dit is een verwijzing naar een stad op West-Java, ongeveer 54 kilometer ten zuiden van Jakarta. Tijdens de koloniale tijd heette deze stad Buitenzorg. Hier stond een paleis dat diende als ambtswoning voor de gouverneur-generaal. De tweede verwijzing ligt niet in de Indonesische buurt zelf, maar ten zuiden hiervan. Op de Gangeslaan bevindt zich sinds 1998 de Openbare Basisschool de Koempoelan, wat *plaats van samenkomst* betekent in het Maleis. Formeel gezien was Koempoelan in de koloniale tijd een bijeenkomst van het inlands bestuur en de regent. Informeel gezien is het in Indische kringen een (familie)samenzijn met eten en gezelligheid.

De Indonesische buurt zelf is rustig omdat het vrij op zichzelf staat. Aan twee kanten wordt de buurt omsloten door water, aan de noordkant door de spoorlijn Zaandam-Enkhuizen en aan de zuidkant door de doorgaande weg Aziëlaan. Aan deze twee weerszijden ligt een brede groenstrook om geluidshinder tegen te gaan. Tevens dient deze groenstrook als verfraaiing, aangezien er geen groot park in Weidevenne is. Het is een typische VINEX-wijk

met veel ruimte voor jonge gezinnen. Op de voetpaden tussen de huizen zijn er kleine speelplaatsen gerealiseerd. Daarnaast is in de geluidshinderstrook bij de spoorlijn ook een trapveldje voor de oudere jeugd. Architectonisch gezien is de wijk zeer divers: maar liefst vier verschillende architectenbureaus hebben huizen ontworpen voor de buurt. Dit komt duidelijk naar voren in het straatbeeld; er is een grote verscheidenheid in huizenstijlen en architectuur.

Losse Indische verwijzingen

Door de indeling van Weidevenne in vier buurten met geografische namen zijn er ook losse straatnamen te vinden die verwijzen naar voormalige Nederlandse koloniën in Oost- en West-Indië. In kwadrant III liggen bijvoorbeeld nog een aantal straatnamen die naar Indonesië verwijzen. Dit zijn bijvoorbeeld de Prauwoveer, Rotanpad, Sawahstraat, Sarongstraat, Moessonstraat en Rotanstraat, hoewel deze straatnamen in principe ook meer algemeen Zuidoost-Aziatisch zijn. Meer specifiek naar Indonesië verwijzen de Semerustraat, de Bromostraat en de Merapistraat, die alle drie vernoemd zijn naar vulkanen op Java. De laatste Oost-Indische verwijzing is te vinden in de Wajangstraat, die verwijst naar het bekende Indonesische schaduwspel. Daarnaast zijn er ook twee West-Indische straatnamen in kwadrant II *Amerika*. Hier liggen de straten Antillenstraat en Sarmaccastraat, die verwijzen naar respectievelijk de eilandengroep de Antillen en een van de districten van Suriname waar in de negentiende en twintigste eeuw een aantal plantages gevestigd waren.

DEEL
UW VERHAAL
OVER EEN
INDISCHE BUURT
OF STRAAT

UW BIJDRAGE IS GEWENST

U kunt een bijdrage aan het project leveren door uw verhaal te delen. Woont u in een Indische buurt of straat en heeft u er mooie, boeiende herinneringen aan, stuur dan uw reactie of foto's naar info@indischebuurten.nl. U kunt het initiatief financieel steunen en alvast het boek reserveren. Kijk op www.indischebuurten.nl of bezoek de Facebook-pagina *Indische buurten* voor actuele informatie.

BEKEKEN DOOR HABIB

HET DRAAIT OM WISSELING VAN PERSPECTIEF

Het onderzoek naar de periode 1945-1950 in Indonesië/Nederlands-Indië blijft de gemoederen in Nederland onafgebroken bezighouden. Een recent artikel van Bert Immerzeel in de vorige Pelita Nieuws en op zijn website Java Post met de titel *Het vuur van de bersiap* leverde ruim driehonderd online reacties op. Voor een deel barsten er verhitte discussies los als een gevolg van de roep van een bepaalde groep om erkenning van zijn perspectief. Tijdens deze missie voor erkenning ontstaat het gevaar dat het perspectief van de andere betrokkenen vergeten of niet gezien worden, miskend. Zie hier de ingrediënten voor een wedstrijd wie het meeste recht heeft op aandacht.

Van Nederlandse kant lang werd gesproken over politiole acties en dekolonisatie terwijl van Indonesische zijde sprake is van koloniale oorlog en onafhankelijkheidsoorlog. De korte periode van eind 1945 tot begin 1946 is in het Nederlandse geheugen opgeslagen als Bersiap-periode. In Indonesië daarentegen wordt dit begrip niet erkend. Daar is het slechts een onderdeel van de vrijheidsstrijd, die tot 1949 duurde. Het draait hier allemaal om de wisseling van perspectief. Onlangs maakte ik kennis met een doorgeschoten criticaster die te pas en te onpas van alles aangrijpt om zijn specifieke perspectief naar voren te brengen.

Een schot vanuit het donker

Onlangs mocht ik een artikel schrijven voor het genealogische tijdschrift *GEN* over de historische herkomst van de gecombineerd Europees-Molukse familienaam Vigeleyn-Nikijuluw. Tot mijn grote verbazing kreeg ik via Facebook een reactie van iemand die vond, dat ik "de 70-100 miljoen mensen" was vergeten "die niet als mens werden beschouwd" en die door de mensen die ik noemde in het artikel waren geëxecuteerd en vermoord "namens jullie Koninkrijk der Nederlanden ...". Nu weet ik dat het vaak geen vruchtbaar resultaat oplevert als je op Social Media over serieuze zaken discussieert met anderen die bovendien niet hun werkelijke naam gebruiken maar een alias, in dit geval Jeffrey Bung Karno. "Niet doen, niet reageren", zei een stemmetje in mijn hoofd. Maar, ik was er bijna van overtuigd, dat deze hardloper het artikel niet goed had gelezen of verkeerd had begrepen. Omdat ik het laatste vermoedde, vertelde ik hem, dat het stuk slechts een artikel was over genealogie en geen politiek pro- of anti-verhaal vertelde. Zijn opmerking over mijn vergeetachtigheid betreffende de

Ron Habiboe studeerde geschiedenis in Leiden en heeft zich hierna verder bezighouden met onderzoek betreffende de Molukken. De laatste jaren leverde hij regelmatig artikelen en bijdragen over de Molukken aan onder meer het Molukse maandblad *Marinjo* en het radioprogramma *Suara Maluku*. Momenteel is hij werkzaam als freelance onderzoeker. In 'Bekeken door Habib' geeft hij een kort persoonlijk relaas over eigentijdse zaken die de Molukse gemeenschap raken of bezighouden.

slachtoffers van Nederlandse kolonialisme vond ik hier niet op zijn plaats. Juist, omdat ik zijn herinnering aan mijn adres hier irrelevant vond, vond hij dat het wel degelijk relevant was. "Aan geschiedvervalsing hebben we niets", zo liet hij mij weten. Huh? Het ongeloof en onbegrip werd nu ook gevoeld door een mogelijke diskwalificatie van mijn activiteiten als historicus. "Doe ik aan geschiedvervalsing", zo vroeg ik hem. "Ja", was het antwoord. Ik snapte er steeds minder van, maar wat ik wel dacht te weten, is dat hier geen open, onderlinge gedachtewisseling mogelijk was. Byebye!

Kritiek op onderzoek

Niet veel later kwam ik te weten wie er achter die alias schuil ging: een vertegenwoordiger van één van de actiegroepen die kritiek hebben op het grote onderzoek van het NIOD, KITLV en NIMH naar Indonesië in de periode 1945-1950. Kritiek, omdat er grofweg te weinig aandacht zou zijn voor het Indonesische perspectief. Ook zou onder meer het betrokken Nederlands Instituut voor Militaire Historie van het onderzoek afgehaald moeten worden, want je laat de slager niet zijn eigen vlees keuren. In het artikel van Immerzeel in deze editie lees ik, dat deze zelfde vertegenwoordiger tijdens een eerste bijeenkomst tussen de onderzoeksinstituten en actiegroepen niet was uitgenodigd. Het zou geen pas geven om actievoerders uit te nodigen omdat deze een onafhankelijke opzet in de weg kunnen staan. Iedereen zou dondersgoed weten waarom, maar niemand durft het recht in het gezicht te zeggen, aldus Immerzeel. Inmiddels denk ik ook te weten waarom deze hardloper niet was uitgenodigd.

De slachtoffers aan alle kanten

De periode 1945-1950 in Indonesië/Nederlands-Indië was een complexe periode als we kijken vanuit het perspectief van geweld en slachtoffers. Vanuit een Indonesisch perspectief waren er Indonesische nationalistinnen die hun op 17 augustus 1945 uitgeroepen onafhankelijke Republiek Indonesië verdedigden. Vanaf 1945 tot 1949 hebben zij gevochten tegen het Nederlandse koloniale leger en zijn er onder hen vele slachtoffers gevallen. Dan was er bijvoorbeeld de zogeheten Madioen-opstand waar Indonesische

communisten zich in 1948 verzetten tegen het Indonesische leiderschap van Soekarno. Het aantal slachtoffers aan de kant van de vermeende communisten bedroeg naar schatting 8 a 10 duizend. Het totaal aantal Indonesische slachtoffers tijdens de periode 1945-1950 komt via een recente telling, op basis van Nederlandse bronnen, uit op ten minste ruim 97.500 slachtoffers. Waarschijnlijk is dit aantal wel inclusief de slachtoffers van de Madioen-opstand. Een andere schatting, op basis van voornamelijk Indonesische bronnen, komt uit op 70.000-200.000 slachtoffers aan Indonesische zijde. Aan de Nederlandse kant waren, tijdens de zogeheten Eerste Bersiapperiode (eind 1945-begin 1946), (Indische-)Nederlanders, Molukkers en Chinezen vaak het mikpunt van dodelijk geweld van de zogeheten pemoeda's (Indonesische jongerengroepen). Ook de jaren hierna tot 1950 zijn er slachtoffers onder de genoemde bevolkingsgroepen gevallen, militairen en burgers. Het aantal slachtoffers aan Nederlandse kant omvatte naar schatting tussen zo'n 8.000 en 35.000 slachtoffers.

Er is nog veel onderzoek te verrichten naar de periode 1945-1950 in Indonesië/Nederlands-Indië. Alle groepen hebben dodelijke slachtoffers begraven en op hun geweten. Het is te hopen dat het grote onderzoek van het NIOD etc. zal bijdragen aan het totaalbeeld van wat er is gebeurd in Indonesië/Nederlands-Indië in de periode 1945-1950 en welk leed door wie is geleden. Een prettige bijkomstigheid voor mij zal mogelijk zijn, dat de kans afneemt dat er een schot uit het donker wordt gelost. Ook al is het een losse flodder, toch schrik je eventjes.

Reacties naar: r.habiboe@rcslinx.nl

"Nooit meer schelden"

@Artifart - Sylvia Hiert 2019

"Dit is bloedlekkere bruine-pinda-saté-saus, schat!"

INDIË IN NEDERLAND

7

Dhr. W.H.A. (Pim) Goldsmann (87)
en zijn dochter Nicolette.

Pim Goldsmann (87) legt op 4 mei een krans bij het Nationaal Monument op de Dam. Hij legt deze krans voor alle burgers die zijn omgebracht of omgekomen in Azië, als gevolg van verzet, internering, oorlogsgeweld en uitputting tijdens en direct na de Japanse bezetting. Monnique Haak interviewde hem.

Op 4 mei mag u een krans leggen op de Dam. Wat voor gevoel komt er bij u boven als u daaraan denkt? "Zal ik het op 4 mei droog houden of niet? Dat vraag ik mij af. Als ik op 4 mei van de kerk naar het monument loop komen er herinneringen boven.

Zo weet ik nog als de dag van gisteren, dat ik van mijn moeder en zusje in het vrouwenkamp werd gescheiden en werd overgebracht naar het jongenskamp Bangkok. Ik denk ook aan de martelingen en alle andere gebeurtenissen in het kamp. Als ik op de televisie naar de dodenherdenking kijk, houd ik het meestal niet droog. Dat is ook de reden, dat ik nog niet eerder als bezoeker de dodenherdenking op de Dam bezocht. Het is voor mij gemakkelijker om in kleinere kring mijn emoties te uiten."

U werd geïnterneerd in het jongenskamp Bangkok op Semarang. "Jongens Bangkok heet het officieel. Naast jonge jongens kwamen er later ook oudere, zieke mannen. 's Avonds hoorde ik het gehuil van de andere jongens in het kamp. Minstens twee keer per dag was er appèl en verzamelden wij ons op een binnenplaats. Daar stonden we soms uren in de brandende zon. Soms waren de appèls ook onverwacht, midden in de nacht. Op het lichtste vergrijp stonden de zwaarste straf-

fen. Ik ben in het kamp ook heel erg ziek geweest. Op een gegeven moment was ik zelfs zo ziek, dat ik eigenlijk al ten dode was opgeschreven. Toen er na een paar dagen opnieuw een dokter kwam kijken, was hij verbaasd dat ik nog steeds leefde. Ik kreeg van hem het laatste sulfa-tablet toegediend, een soort vooroorlogse antibiotica, dat niet werd verstrekt. Zoiets vergeet je nooit."

Ondanks uw emoties staat u er wel op 4 mei. Op de Dam. "Ik wil alle nabestaanden en de slachtoffers eren. Ik denk aan iedereen die het niet heeft overleefd en aan de littekens die de oorlog bij mensen heeft achtergelaten. De krans leg ik ook ter nagedachtenis aan alle ouders die in de oorlog hun kinderen hebben verloren en aan alle kinderen die gescheiden werden van hun ouders. Daarnaast denk ik op de Dam aan mijn eigen ouders. Als ik met mijn dochter praat over wat ons is overkomen, dan kan zij zich niet voorstellen hoe het zou zijn om haar zoon, die nu zestien is, achter te moeten laten."

U legt deze krans samen met uw dochter. Heeft u uw oorlogsverhaal aan haar kunnen vertellen? "Mijn dochter is erg geïnteresseerd in mijn leven en de familiegeschiedenis. We zijn samen al eens naar Java gereisd en hebben het jongenskamp Bangkong bezocht. Dat maakt het extra bijzonder om samen met haar de krans te leggen. Na de oorlog heb ik geleerd om erover te praten. Dat heb ik te danken aan mijn fantastische ouders. Zij zeiden na afloop van de oorlog: 'We gaan er nu over praten en daarna pakken we ons leven weer op'. Dat was in die tijd niet gebruikelijk. Praten, dat deed je niet. Dat mijn ouders dat wél deden is voor mij heel belangrijk geweest. Ik ben er daarna nog aardig doorheen gekomen, maar er zijn er zoveel die er tot op de dag van vandaag nog last van hebben. Daarom wil ik erover blijven praten."

U geeft ook gastcolleges op middelbare scholen. "Tegenwoordig geef ik alleen nog gastcollege op een school in Goes, want ik word ook een dagje ouder. Op die school worden de leerlingen van tevoren goed voorbereid op het verhaal, dat ik kom vertellen. Dat is fijn om te merken. Ik vertel mijn verhaal uit mijn hoofd. Elke les is anders en na mijn verhaal mogen de leerlingen reageren. Het valt mij op dat de meisjes het meeste vragen. Een vraag die altijd terugkomt is of ik de Japanners haat. 'Nee, ik haat de Japanners niet,' antwoord ik dan. De mensen die toen mijn kampbewakers waren, zijn er niet meer. Ik heb zelfs mijn verhaal in Japan mogen vertellen, op Japanse universiteiten. Dat vond ik heel bijzonder om te doen. 'Ik haat jullie niet,' zei ik ook tegen die leerlingen. Dat verwachtten ze niet."

Wat is uw boodschap aan de leerlingen? "Mijn tijd in het jongenskamp heeft enorm veel impact gehad op de rest van mijn leven. Kijk daarom uit met wat je doet en ontwikkel vooral geen haatgevoelens naar anderen. Er is al zoveel haat en rijd. Probeer eens tolerant te zijn voor de ander. En leer je kinderen later om met een open vizier de wereld tegemoet te treden, met respect voor iedereen."

Sterkte alvast voor 4 mei. Het zal vast heel goed gaan. "Dank u wel. Ik hoef het niet alleen te doen. Mijn dochter is er natuurlijk bij, en ook mijn vrouw en drie kleinkinderen. Niet vooraan hoor, maar zij staan wel op de Dam. Mijn kleinzoon heeft speciaal voor deze gelegenheid een pak gekocht. Dat kwam hij gisteren laten zien. Dat de familie zo meeleeft, dat vind ik heel bijzonder."

HALIN-VEILING VOOR HET GOEDE DOEL

43

Stichting HALIN verleent sinds jaar en dag financiële ondersteuning aan landgenoten in Indonesië. Geheel op eigen kracht en zonder overheidssubsidie verricht deze stichting in stilte veel nuttig werk voor hen die na de oorlog en bersiap-periode in Indonesië bleven wonen, vaak in behoeftige omstandigheden. Ten behoeve van deze activiteiten veilen wij een aantal kunstwerken uit het bezit van HALIN, uiteraard met de bedoeling zo veel mogelijk geld binnen te halen voor het nuttige werk van de stichting.

De totale opbrengst van de veilingen bedraagt inmiddels € 8965,-. Helaas heeft de veiling van vorige keer niet tot biedingen

geleid en gaan we dit keer weer over naar een prijsniveau, dat binnen het handbereik van een breder publiek ligt. Dat betekent echter niet dat het aanbod oninteressant is. Sterker nog het betreft hier een reeks van vijf zeer indrukwekkende boekwerken die kwalitatief hoogwaardige reproducties bevatten van de gehele kunstverzameling van Soekarno. Het gaat om al de schilderijen en beelden die hij in zijn bezit had en dat waren er nogal wat. De imposante boeken zijn van een ruim A3 formaat en wegen zo'n 6 kilo per stuk. Op deze prachtig uitgevoerde boeken kunt u bieden vanaf € 100,-.

Wilt u in het bezit komen van deze werken, dan kunt u als gebruikelijk per post of per e-mail een bod uitbrengen. Mocht u op deze mogelijkheid in willen gaan, laat het ons weten. Biedingen kunt u tot uiterlijk 1 juni 2019 sturen naar ons adres, t.a.v. Redactie Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen, of via e-mail naar redactie@pelita.nl, onder vermelding van uw naam, adres en eventueel telefoonnummer. De werken worden toegewezen aan de hoogst biedende. Bij gelijke biedingen laten wij het lot beslissen. En nogmaals, de opbrengst komt geheel ten goede aan het werk van Stichting HALIN.

BRONBEEK IN BEELD

TABEH SOBAT

De tentoonstelling 'Tabeh Sobat. De militaire 'avonturen' van Aaldert Wachtmeester op Java en Sumatra 1946-1948' van kunstschilder Gerrie en journalist Melle Wachtmeester bestaat uit 12 schilderijen en briefcitaten en is gemaakt op basis

van authentieke foto's en brieven uit het archief van hun vader Aaldert. De expositie is te zien t/m 17 augustus in Museum Bronbeek aan de Velperweg 147 in Arnhem.

De tentoonstelling is aangevuld met een selectie van originele emblemen, documenten, foto's en realia uit die tijd. Op zijn zoons Melle (1950) en Gerrie (1957) had de uitzending van hun vader Ale een creatieve impact: Melle, oud-journalist, vatte ruim 360 brieven van toen samen in een boek. Zoon Gerrie schilderde twaalf grote doeken op basis van fotootjes die Ale in

Vertrek uit Mariëndal, mei 1947, schilderij door Gerrie Wachtmeester naar foto door Aaldert Wachtmeester

de oorlog in Indië maakte. De schilderijen zijn realistisch en indringend.

ZOMERRONDLEIDING

Landgoed Bronbeek (foto Museum Bronbeek)

Twee eeuwen geschiedenis van het Arnhemse landgoed Bronbeek staan centraal in de diapresentatie en rondleiding 'Landgoed Bronbeek, koninklijk geschenk voor veteranen' op vrijdag 5 juli 2019, 14.00 uur. Deelname met museumentreebewijs (Museumkaart, Veteranen en Vrienden gratis). Reserveren is gewenst via nb.ravensbergen@mindef.nl.

UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG

OPROEP / Mijn naam is Erik Kornmann Rudi en ik ben op zoek naar informatie over de transporten met een geblindeerde trein van Cheribon naar station Klender in Batavia. Deze transporten vonden plaats rond 1946. De groep mensen die gedwongen werd eraan deel te nemen, bestond in hoofdzaak uit vrouwen en kinderen. Mijn

moeder, Martha Jacoba Zitter, maakte deel uit van één van die transporten. Mijn vraag is, zijn er nog mensen die informatie zouden kunnen geven over dit transport. Reacties zie ik graag tegemoet. U kunt mij bellen op +31 6 18338901. Ik dank u bij voorbaat hartelijk.

OPROEP / Dit is een herhaalde oproep. Ik ben nog altijd op zoek naar mensen of hun nabestaanden die behoorden tot de perkeniersfamilies die op de Banda-eilanden een nootmuskaatperk in bezit hadden of exploiteerden. Ik hoop, dat u mee wilt werken aan een historisch onderzoek en stel uw medewerking zeer op prijs. Ik ben hier vanaf dit jaar tot wellicht het voorjaar van 2021 mee bezig. Reacties graag naar: Ad Lans, aj.lans@upcmail.nl, tel. 06 30143683, Klingmakersdonk 613, 7326 GZ Apeldoorn, de website van de Indische Genealogische Vereniging (IGV) is www.igv.nl.

INDISCHE EETTAFELS

AMERSFOORT

datum : 26 mei
tijd : 12.45 - 15.00 uur
(zaal open 12.30 uur)
plaats : Klokhuis, Weberstraat 2
maaltijd : € 11,00
(reserveren gewenst)
aanmelden bij : Mw. D. de Harder,
tel. 06-41177346 of
eettafelamersfoort@gmail.com

AMSTELVEEN

datum : 10 mei
tijd : 13.00 - 16.00 uur
plaats : De Meent, Orion 3-5
maaltijd : € 11,00
(reserveren verplicht)
aanmelden bij : dhr. Herman Hendriksz,
tel. 06-44531229

APELDOORN

datum : 12 mei, 16 juni
tijd : 14.00 - 16.00 uur
(inloop 13.30)
plaats : Wijkcentrum Orca
Germanenlaan 360
maaltijd : € 12,00 (excl. consumpties)
aanmelden bij : Hr. H. Kabel,
tel. 074-2432932

DEN HAAG

datum : 27 juni
tijd : 12.30 - 14.30 uur
(zaal open 12.00 uur)
plaats : Christus Triumfatorkerk
Juliana van Stolberglaan 154
maaltijd : € 12,00
aanmelden bij : dhr. Bert Knorr,
tel. 06-83441618
eettafeldenhaag@gmail.com

DEN HELDER

datum : 14 mei
tijd : 13.00 - 15.00 uur
(inloop 12.30)
plaats : De Draaikolk
Dollardlaan 202
maaltijd : € 10,00
aanmelden bij : mw. Bianca Emmel,
tel. 06-86283491

HILVERSUM

datum : 19 mei
tijd : 14.00 - 17.00 uur
plaats : Lopes Dias wijkcentrum
Lopes Diaslaan 213
maaltijd : € 12,50
aanmelden bij : dhr. George Nahumury,
tel. 06-13133422

KROMMENIE

datum : 26 mei
tijd : 13.30 - 16.00 uur
(zaal niet eerder open)
plaats : Buurthuis de Palmboom
Snuiverstraat 63A
maaltijd : € 11,50
aanmelden bij : mw. Ine Andrea,
tel. 075-6841313

NIEUW!!

LEEWARDEN

datum : 6 mei, 3 juni
tijd : 10.00 - 15.00 uur
plaats : MFC Westenkwartier
Verdijkstraat 1
maaltijd : € 9,50
aanmelden bij : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
tel. 06-22462476

NIJMEGEN

datum : 3 mei
tijd : 13.00 - 15.00 uur
(zaal open 12.30 uur)
plaats : Oud Burgeren Gasthuis
Prof. Cornelissenstraat 2
maaltijd : € 10,00
aanmelden bij : steunpuntnijmegen@pelita.nl
tel. 06-13523093

UTRECHT

geen eettafel in mei, juni

WAGENINGEN

datum : 28 mei, 25 juni
tijd : 14.00 - 16.00 uur
(zaal open 13.30 uur)
plaats : Rumah Kita
Plein 15 Augustus 1
maaltijd : € 11,50
aanmelden bij : Peter en Linda Logman,
tel. 06-26850932

De Indische Eettafel is inmiddels een begrip. In deze rubriek houden we u op de hoogte van de agenda van de diverse lokaties.

SELAMAT DATANG BIJ DE

PELITA MASOEK SADJA[®]S

AMERSFOORT

datum : 11 mei, 8 juni
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : 'Het Klokhuis'
 Weberstraat 2
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : mw. G. Cordier de Croust,
 tel. 06-48753694

AMSTELVEEN

datum : 14 juni
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 plaats : De Meent, Orion 3-5
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : dhr. R. Watimurry,
 tel. 06-51612350
 dhr. M. Matitahatiwen,
 tel. 06-53559000

ARNHEM

datum : 28 april, 26 mei
 tijd : 12.30 – 17.00 uur
 plaats : Griethse Poort
 Oude Doesburgweg 24
 Zevenaer
 toegangsprijs : € 5,00 (bewoners
 Bronbeek gratis)
 contactpersoon : mw. Tonnie Nijman,
 tel. 0316-330162

ASSEN

datum : 8 juni
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 plaats : Wijkcentrum De Componist
 Paganinilaan 15
 toegangsprijs : € 5,00 (incl. koffie/thee)
 contactpersoon : dhr. Ed van Calck,
 tel. 06-23884706

BERGEN OP ZOOM

datum : 29 mei
 tijd : 14.00 – 17.30 uur
 plaats : Partycentrum Rozenoord
 Beukenlaan 14
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. H. Beijen,
 tel. 06-21292549
 dhr. H. Donk,
 tel. 06-14574373

BREDA

datum : 5 mei, 2 juni
 plaats + tijd : Huize Raffy (5 mei)
 Bernard de Wildestraat 400
 14.00 – 17.00 uur
 Zaal Vianden (2 juni)
 Viandenlaan 3
 12.00 – 17.00 uur
 toegangsprijs : € 4,00 (Raffy),
 € 5,00 (Vianden)
 (leden € 3,00)
 contactpersoon : dhr. Ton Hendriks,
 tel. 06-40420330

DEN BOSCH

datum : 3 mei, 7 juni
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaatwvs : De Grevelingen
 Grevelingen 66
 toegangsprijs : € 5,00 (leden € 2,50)
 contactpersoon : mw. T. Elfring,
 tel. 073-6416266

DEN HAAG

datum : 8 mei
 tijd : 13.30 – 15.30 uur
 plaats : 'Het Klokhuis'
 Celebesstraat 4
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : mw. Anneke Ruff,
 tel. 088-3305111

DEN HELDER

datum : 28 mei, 25 juni
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 plaats : 'De Draaikolk'
 Dollardlaan 202
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Bas van Bree,
 tel. 06-40730532

EINDHOVEN

datum : 14 juni
 tijd : 13.00 – 17.00 uur
 plaats : Dr. Ir. Philipshuis
 Fakkellaan 1
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. H. Hallegraef
 tel. 06-13543811 of
 040-2463816

HELMOND

datum : 24 mei
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : VEKA Sportcentrum,
 Deltaweg 201
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

HILVERSUM

datum : 14 april
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 plaats : Lopes Diaslaan 213
 toegangsprijs : € 4,50
 contactpersoon : dhr. George Nahumury,
 tel. 06-28361213

IJSSELSTEIN

datum : 22 juni
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : De Oase
 Benschopperweg 342
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : mw. N. Bernardus,
 tel. 06-18570365

LEEWARDEN

datum : 11 mei, 22 juni Matinee
 (15.00 – 22.00 uur, € 8)
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 plaats : MFC Westenkwartier
 Verdstraat 1
 toegangsprijs : € 4,00 (leden € 3,00)
 contactpersoon : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
 tel. 06-22462476

MAASTRICHT

datum : 10 mei
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Buurtcentrum 't Atrium
 Aureliushof 160
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

RIJSWIJK

datum : 21 mei, 18 juni
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Stervoorde
 Dr. H.J. van Mooklaan 1
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : dhr. Eric Gerritsen,
 tel. 06-20035692

SITTARD

datum : 5 mei Matinee
 (12.00 – 19.00 uur, € 7,50)
 31 mei, 28 juni
 tijd : 11.00 – 15.00 uur
 plaats : Limbrichterveld
 Eisenhowerstraat 724
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Jim Rosbak,
 tel. 046-4510084

ZWOLLE

datum : 11 mei, 15 juni
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Holtenbroek
 Bachlaan 20
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Arnold Niesen,
 tel. 06-20015449

 NIEUW!!

 NIEUW!!

- Voor meer informatie:
 Stichting Pelita, tel. 088 - 3305111
- Voor details omtrent programmering
 zie website www.pelita.nl

PELITANIEUWS

ZWEEDSE PRIJSPUZZEL (01)

herstel	bestemming	stil	kerel	koningszetel	schuld	grondsoort	bouwland	drinkgelag	veel	spoedig	vlak
wederk. vnv.				muziek-instrument							
vis			vreemde munt	elasticiteit			flauw	boomkei			
		engelse stad					ellende				
vleesgerecht	insect bergweide			nu	lineaal						
		veter		aanwijzing			zelfkant	vogel	prik		anders gezegd
deel van bijenkast sportverlichting		deel van de dag				franse stad				zangstem	
altijd pers. vnv.				toeneming	hoeveelheid						
	waterplas	slee	plaats in overijssel			overzeese post	groente	bijbelse figuur rustbank			
franse rivier	onderbed				knaagdier	vreemde munt					
			plant	krul						dierenverblijf	
bericht	levenslucht	herrie				waterplant	lol	klank		sprookjesfiguur	
		bevel		kaaiman							
part	uniek	stap		amerik. staat	roem	vaartuig		spaanse uitroep tam			
			skelet	vragend vnv.	groenlander					friese plaats	
met name		schiet wapen				vrucht					
landbouwer	vogel	onbetwist	binnen		talmer	goedzak	trottoir	plant	onlangs		
			slot bevel			vrij		pulverig pers. vnv.			
thans	soort			dus		onderwerp					
	huisdier kippenloop			franse nv		kledingstuk				vlees-sap	
deelteken				kinderdoek		muggenlarve heilige					
kampeermiddel			hert		boom			maaltijd			
voorzetsel				germoedstoestand			stop				

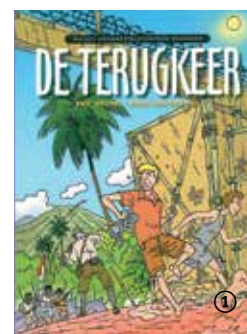
LOS DE PUZZEL OP!

De letters in de gekleurde vakjes vormen, nadat u ze in de juiste volgorde heeft geplaatst, dit keer het woord voor een heel bekend kinderspeelgoed in het Indonesisch.

U kunt de oplossing tot 1 juni 2019 per briefkaart inzenden naar de redactie van Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen of per mail naar info@pelita.nl.

Maak kans op de volgende prijzen:

- De terugkeer** van Eric Heuvel en Ruud van der Rol.
- Familieziek, naar de roman van Adriaan van Dis** van Peter van Dongen
- Bij de Les, schoolplaten van Nederlands-Indië** (antiquarisch) van Hella S. Haasse

WINNAARS PELITANIEUWS PRIJSPUZZEL FEBRUARI

De oplossing van de vorige Pelita Nieuws Prijspuzzel is **bermain layang**, vliegeren, de veel beoefende volkssport in Indonesië. Uit de vele goede reacties zijn de volgende prijswinnaars getrokken: **Edmé Bruijn-Strauss** uit Haarlem, **Ernst Mols** uit Amstelveen en **C. Neiland** uit Wormer. Van harte gefeliciteerd, een dezer dagen zult u uw prijs thuis ontvangen.

Een oude dame te Sanur

Dat een hoge kaste of afkomst niet automatisch welvaart of rijkdom inhoudt is af te leiden uit dit portret. Deze vrouw met een Javaans uiterlijk had handen als kolenschoppen. Waarschijnlijk het gevolg van het werk dat ze nog steeds deed; het repareren van scheuren in het asfalt van de straat. Met deze handen was ze ook nog in staat om van palmbblad ingewikkelde versieringen voor offergaven te vlechten.

(Gouache op board, 50x70 cm. 1995)

Cary Venselaar

